

Розділ II

ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ

УДК 811.111'38:821.111-23.09

Олена Божко
(Херсон)

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ АТМОСФЕРИ «САСПЕНС» В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ «ХОРРОР»

У статті висвітлюється особливості формування атмосфери «саспенс» у літературному жанрі «хоррор» за допомогою стилістичних засобів.

Ключові слова: саспенс, література жанру «хоррор», кінематограф, страх, сюжетне напруження, стилістичні засоби.

The article focuses on the formation the atmosphere of suspense in the literature of «horror» genre with the help of stylistic devices.

Key words: suspense, the literature of «horror» genre, cinematograph, fear, plot stress, stylistic devices.

Проблема вербалізації і визначення структури та змісту поняття "саспенс" є об'єктом зацікавленості як лінгвістів, так і філософів, і психологів: Г. І. Берестієв, Н. Н. Болдирєв Л. І. Василенко, Є. Н. Верещагін, Р. Кавендіш, Л. Леві-Брюль, А. А. Леонт'єв, Т. І. Любасок, Б. Маліновський, О. В. Матвієнко, С. Монк, Е. Мюррей, Р. Отто, Н. Т. Пахсарьян, М. Уер, Ю. О. Шабанова, О. М. Фрейденберг та ін..

Мета статті – схарактеризувати роль стилістичних засобів у формуванні атмосфери «саспенс» у літературному жанрі «хоррор».

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання: надати визначення поняттю «саспенс», схарактеризувати атмосферу «саспенс» як домінуючу ознаку літературного жанру «хоррор», визначити роль стилістичних засобів у формуванні атмосфери «саспенс» у художньому творі жанру «хоррор».

У контексті сучасного глобалізованого суспільства, переосмислення морально-естетичних життєвих принципів і цінностей зростає інтерес до всього «нестандартного», «дивного», «завуальованого», «хімерного» та «жахливого». Враховуючи те, що людській уяві немає меж, почала з'являтися незліченна кількість архетипів, на кшталт богів, демонів, духів, привидів, монстрів та ін., які і зараз користуються великою популярністю серед жанрів «фантастичного трикутника»: фентезі, наукової фантастики та літератури жахів. Поступово відчуття страху почало притягувати до себе допитливість, здивованість та людську фантазію, що в результаті виявилось серйозною зброєю для людства, зокрема в символічному літературному вираженні [3, с. 184].

Емоції являють собою психічні реакції, які оцінюють характер впливу на людину зовнішніх факторів і тим самим служать одним із головних механізмів регуляції її діяльності, спрямованої на освоєння дійсності і задоволення актуальних потреб. Як зазначає Г.Ф. Лавкрафт, «найстарішою та найсильнішою емоцією людства є страх, а найстарішим і найсильнішим різновидом страху є страх невідомого» [2, с. 78]. Сутність страху полягає в тому, що інтуїція на рівні інстинктів може розкрити те, що матеріалістичне суспільство заперечує. Жанр «хоррор» є одним із парадоксальних жанрів, адже він приваблює тими елементами й емоціями, які в повсякденному житті є відштовхуючими та огидними.

Саспенс (англ. *suspense* – невизначеність, неспокій, тривога очікування, призупинення; від лат. *suspendere* – підвішувати занепокоєння, призупинення; від латинського дієслова *suspendere* – підвішувати) – стан тривожного очікування, занепокоєння. В англійській мові це поняття широко вживається при описі побутових і життєвих ситуацій. Саме поняття «саспенс» існує з XV століття. У 1952 році поняття «*suspense*» вперше вжили для визначення жанру: “*suspense thriller*”, “*suspense novel*”, “*suspense story*”.

В українській мові поняття «саспенс» уживається тільки стосовно відеоігор (рідко до літератури) та до кінематографа (детектив, трилер, фільм жахів, тобто в тих жанрах, які в радянські часи називалися «гостросюжетним кіно»), що виникає при перегляді особливо хвилюючих сцен фільму. Під час таких сцен (які можна назвати напруженими) глядачі відчувають максимальне емоційне залучення до подій на екрані, вони сильно переживають за героїв, із хвилюванням і нетерпінням чекають розв'язки подій [3, с. 182].

Поняттям «саспенс» позначають художній ефект, тривалий тривожний стан глядача при перегляді кінофільму; а також набір художніх прийомів, використовуваних для занурення глядача в тривожний стан.

Використання поняття «саспенс» у кінематографі зазвичай пов'язують з ім'ям Альфреда Хічкока, визнаного «майстром саспенс». Він порівнював саспенс із шоком, несподіванкою. Хічкок умів майстерно створювати в своїх фільмах атмосферу тривожності, напруженого очікування, страху невідомого, передчуття чогось жахливого. Слідом за Хічкоком цей «прийом» отримав широке поширення і в голлівудському кіно та в кінотеатрах інших країн. Одним із найяскравіших прикладів застосування саспенс став фільм жахів «Хелловін» (США, 1978) Режисера Джона Карпентера. У багатьох своїх фільмах Хічкок використовував так званий «макгафін» – якийсь секрет, таємницю, навколо якої закручується сюжет і яка так і залишається нерозкритою для глядача.

Атмосфера «саспенс» відображає складну систему духовно морального і психологічного вимірів мовної картини світу і внутрішнього духовного життя персонажа. Наприклад, для створення атмосфери «саспенс» на екрані Хічкок використовував спеціальні прийоми – великі плани, дробовий монтаж, гру з часом – стиснення і розтягування його, він велику увагу приділяв музичному супроводу і т.д. Хічкок умів майстерно створювати в своїх фільмах атмосферу тривожної невизначеності, напруженого очікування, острах невідомого, передчуття чогось жахливого [1].

Так, атмосфера «саспенс» у кінематографі створюється за допомогою сюжетного напруження. Тією чи іншою мірою атмосфера «саспенс» є необхідним елементом майже будь-якого жанрового фільму, але особливо притаманна детективу, трилеру та фільму жахів.

Формування атмосфери «саспенс» простежуються не лише через зовнішні фізичні прояви, а й через темп, інтонацію, частоту пауз у реченнях персонажа. Система вербальних засобів представляє соціальні та індивідуальні емоції, почуття, психічні переживання як ціннісні етноспецифічні явища людського буття. Мовні знаки можуть називати емоції, описувати або виражати їх.

Поняття «саспенс», на думку Бароні, складає два основних модулю «нарративної напруги». Така напруга знаходиться в стані нестійкості, при якій утруднення або деяка проблема можуть бути дозволені так або інакше: читачеві хочеться знати, хто переможе, чи буде скоєно ту дію, яка повинна бути вчинена, або станеться подія, яка здається неминучою, але автор часто вибудовує свою розповідь на «стратегії відкладання» відповіді, що дозволяє тримати читача в напрузі [3, с. 185].

Письменники володіють умінням створювати моторошну атмосферу надприродного, котра надає жахам лякаючої життєвості, робить твір дуже напруженим.

Мета «саспенс» – створити у читача особливий тривожний стан. «Саспенс» потрібен для того, щоб читач не занудьгував, поки розвивається конфлікт. «Саспенс» також називають і тим видом «нарративної гри», в якій для ефективної її реалізації читачеві належить бути пасивним, «бути на гаку» [3, с. 190] в автора. Одним із головних принципів створення саспенс є відтягування того моменту, коли відбудеться очікувана подія.

Одне з правил письменників для створення атмосфери саспенс – це максимальна залученість читача, його інформованість. Часто читач знає більше або, принаймні, не менше,

ніж сам головний герой. Друге правило – це велика кількість натяків або так званих «гачків», які чіпляють читацький інтерес.

Атмосфера саспенс описується фіксованим набором подій: 1) небезпечна ситуація; 2) власне емоція «страх» та мимовільні реакції персонажа; 3) певним чином усвідомлені дії й мовні реакції персонажа [15, с. 99]. За характером виникнення емоції розрізняють такі ознаки диференціації номінативного простору атмосфери «саспенс»: раптовість, поступовість.

Іншим джерелом у створенні атмосфери «саспенс» поряд із таємничим, виступає пов'язаний з ним страх. Потреба в цій емоції виникає як необхідність відмови від «тривіальної» реальності, від логічного і повсякденного. Уявлення можливої небезпеки і тривога, викликана цим очікуванням, є визначальними в естетиці жахливого. Розкриття таємниці визначає напруженість розвитку драматичного сюжету, де страх виступає його рушійною силою [3, с. 189].

Лексика, яка називає емоції, призначена для різного варіювання в описі емоцій та для власне мовних виразів емоцій. З її допомогою автор художнього тексту цілеспрямовано наділяє твір певною емоційною атмосферою, розраховуючи на певну реакцію читача, тобто на бажаний вплив від сказаного.

Атмосфера «саспенс» виникає в ситуаціях, коли ще немає (і може не бути) реальної небезпеки для персонажа, але він чекає її, причому персонаж художнього твору не уявляє, як із нею впоратися. Він у таких ситуаціях відчуває психічне напруження, яке виникає в результаті передчуття певної, іноді неусвідомленої небезпеки, що неминуче наближається [14, с. 100].

Тривога викликає активізацію внутрішніх ресурсів організму, психіки ще до того, як настане очікувана подія, допомагає суб'єкту адаптуватися до змінюваних умов свого існування, вистояти в будь-якій кризовій ситуації. Про переживання персонажем тривоги, страху, напруги свідчать різні фізіологічні, а також певні зовнішні поведінкові ознаки (напружений вираз обличчя, знижена активність, загальмованість), порушення вегетативної нервової системи, пізнавальної діяльності, що виражається в неадекватній оцінці загрозливої обстановки в бік її ще більшого ускладнення, у невідповідності реальним умовам рішень, аж до рішень суїцидального характеру, імпульсивність у вигляді вчинення безцільних, панічних малоефективних рухів.

Мотив таємниці домінує в художніх творах жанру фентезі й структурує його композицію. Основна функція мовних засобів реалізації відповідної субкатегоріальної ознаки – створення атмосфери загадковості, невизначеності, примарності. Унаслідок об'єднання різнорівневих мовних засобів навколо цієї узагальненої ознаки утворюються чотири семантичні сфери – «примарне»; «надприродне», «сакральне», «символічне».

Для створення атмосфери «саспенс» у художній літературі письменники у своїх творах вдаються до різних прийомів: використання ірреального елемента, викриття причин виникнення й опис різноманітних проявів жаху, особливої композиції та введення образів, що підсилюють емоційний вплив на читача. А також створення атмосфери «саспенс» у художньому творі жанру «хоррор» відбувається за допомогою навмисно відібраних автором образних засобів, які викликають у читача близькі за спрямованістю емоції, налаштовує його на певний лад сприйняття і формують емоційну оцінку тексту. Створенню атмосфери «саспенс» допомагають стилістичні засоби. Найуживанішими з них є: метафора, епітет, порівняння [3, с. 185].

Експресивні поведінкові реакції, спричинені станом страху, в якому перебуває об'єкт психологічного впливу – персонаж, представлені в текстах переважно за допомогою метафоричних виразів. Ці мовленнєві одиниці актуалізують значення «переживання страху»: вони імплікують фізіологічні прояви цього відчуття, указуючи на емоційну перцепцію суб'єкта сприйняття, ескалацію його психологічного напруження, що створюють атмосферу «саспенс».

Письменники використовують метафору, тому що вона допомагає розкрити внутрішню природу якогось явища, предмета, часто будучи вираженням індивідуально-авторського бачення світу. Адже метафорично насичена мова, що має високу ступінь художньої інформативності, не допускає автоматичного сприйняття тексту, змушуючи

працювати читацьку увагу. В ряду стилістичних прийомів метафора відрізняється особливою експресивністю, оскільки володіє необмеженими можливостями в зближенні, нерідко – в несподіваному уподібненні самих різних предметів і явищ, по суті по-новому осмислюючи предмет [4, с. 120], наприклад: *I realized with fresh horror that new doors of perception were opening up inside. New? Not so. Old doors of perception. The perception of a child who has not yet learned to protect itself by developing the tunnel vision that keeps out ninety percent of the universe.* (С. Кінг «Туман») [11]. *A feeling of dumb and woolen horror had risen in my throat, woolen and choking* (С. Кінг «Мясорубка») [10]. *It was a brutal, overmastering, physical fear, stopping up the cars. The copper taste... He winced at the memory of sudden apprehension ... naked fear* (К. Фрімен «Світ повний незнайомців») [7] *Icy fear gripped his heart* (С. Кінг «Лангол'єри») [13];

Порівняння ж використовують для вираження оцінки, емоційного пояснення, індивідуального опису, для створення асоціативного образу [4, с. 121], наприклад: *His mouth was dry, his eyes like hot marbles, his heart trip hammering in his chest...* (С. Кінг «Сяйво») [12]. *And suddenly I was scared. It was as if a shadow had crossed some inner sun* (С. Кінг «Тіло») [9]. *Its lidless eyes, fringed by hideously ridiculous black lashes, were not so much innocent, as blankly stupid, idiotic, a mask of death that aped cheaply a pretence of life, where life could never be* (Е. Блеквуд «Лялька») [5]. *She swooped down, like a great, winged thing* (Н. Холдер «Кривава готика») [6].

Письменники часто використовують епітети для більшої емоційності мовлення, індивідуального опису, створення особливого стану та для нагнітання атмосфери. Епітети є потужним засобом у руках письменника для створення необхідного емоційного фону розповіді; вони розраховані на певну реакцію читача та відносяться до найбільш компактних компаративних тропів у тому сенсі, що виражаються порівняно невеликими синтаксичними структурами, наприклад: *his hard-headed Yankee manner; totally unconscious cruelty; the laughter of the damned; the thin and acrid stench of the mist; ululating howl; superficially amused; serene sureness; pinkish color of burned flesh; «bulbous eyes; that crazy cunt* (С. Кінг «Туман») [11]. *The real heavy horrors*» Dick said (С. Кінг «Здібний учень») [8].

Тож, атмосфера «саспенс» є жанровою ознакою, яка пов'язана з мотивом таємниці, вірою в надприродне, ірраціоналізмом як певним способом пізнання дійсності, що ґрунтується на створенні атмосфери нагнітання страху перед невідомим. Таємниче, примарне, ірреальне, що не можна пояснити на раціональних засадах, є однією з ключових ознак жанру фентезі, тим змістовим стрижнем, довкола якого побудована композиція твору. А саме використання емоційно забарвлених лексичних одиниць і різних літературних засобів виразності дозволяють автору створити певний психологічний фон і атмосферу «саспенс».

ЛІТЕРАТУРА

1. Аронсон О. Хичкоковский саспенс как кинематографический нарратив. URL: <http://4screenwriter.wordpress.com/2010/02/05/aronson-hitch>
2. Лавкрафт Г. Ф. Жах і надприродне в літературі. Хребти божевілья / Г. Ф. Лавкрафт. – К.: Довіра, 2006. – 397 с.
3. Туренко О. Феномен страху в деяких культурних традиціях та соціальних інститутах / О. Туренко. – Нова парадигма. Альманах наукових праць. Випуск 19. – Запоріжжя: 2001. – С. 182 – 194.
4. Филимонова О. Е. Язык эмоций в английском тексте (когнитивный и коммуникативный аспекты). – СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2001. – 259 с.
5. Blackwood A. The Doll. URL: <http://algernonblackwood.org>
6. Holder N. Bloody Gothic. URL: http://shop.net.au/bloody-gothic-demon-skull-moon-goth-art-postcard_p15203516
7. Freeman C. A World Full of Strangers. – New-York: A Bantam Book, 1975. – 645 p.
8. King S. The Apt Pupil. Different Seasons. URL: <http://artefact.cns.ru/library/>
9. King S. The Body. Different Seasons. URL: <http://artefact.cns.ru/library/>
10. King S. Gray Matter // Night Shift. – N. – Y.: Signet, 1979. – P. 105–116.
11. King S. Mist. URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=71007>
12. King S. The Shining. URL: <http://www.goodreads.com/book/show/11588>

13. King S. The Langoliers // Four Past Midnight.–London: Guild Publishing, 1990. – P. 9 – 217.
14. Tyrnn M. B. Preface to Horror Literature: A Core Collection and Reference Guide. Ed. By M. B. Tymn. – NY, L, 1991. – 456 p.
15. Prieto-Pablos J. A. The paradox of suspense // J. A. Prieto-Pablos. – Poetics, 1998. – № 26. – P. 99 –113.

УДК 811.161.1'276.2

Олексій Букалов
(Херсон)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНШОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У РОСІЙСЬКОМУ ЗАГАЛЬНОМУ СЛЕНЗІ

Статтю присвячено особливостям функціонування іношомовних запозичень у російському загальному слензі. У статті проаналізовано основні причини і джерела запозичення й показані способи фонетичної та граматичної адаптації іношомовних запозичень у російському загальному слензі.

Ключові слова: іношомовні запозичення, запозичення, літературна мова, російський загальний сленг, фонетична та граматична адаптація, семантична адаптація.

The article deals with the peculiarities of functioning of foreign borrowings in Russian general slang. The causes and principal sources of borrowings are analyzed. The article also shows the ways of phonetic and grammatical integration of borrowings in Russian general slang.

Key words: foreign borrowings, borrowing, standard language, Russian general slang, phonetic and grammatical integration, semantic adaptation.

Останнім часом спостерігається активний розвиток нелітературних субкодів російської мови. Поштовхом до такого розвитку стали глобальні зміни суспільства в середині 80-х років ХХ століття: усунення соціальних кордонів сприяло зняттю обмежень у мові. Саме в останні два десятиліття минулого сторіччя спостерігався перехід субкодів з вузької області їхнього функціонування в такі сфери, в яких наявність позалітературних елементів раніше не було можливим або було поодиноким: мистецтво (кінематограф, література), журналістика, сфера масової комунікації, усне мовлення освічених людей. Жаргонізація мови стає масовою та широко розповсюдженою. У зв'язку з цим можна говорити про появу в даний період загального сленгу. Для опису цього явища існує багато термінів, однак, загалом, усі вони зводяться до такого визначення: загальний сленг – це особливий лексико-фразеологічний шар, який складається зі слів і фразеологічних одиниць, запозичених зі спеціального сленгу, жаргону, аргю, просторіччя та інших соціальних діалектів, одиниці яких, покидаючи спочатку вузьку сферу свого використання та поширюючись в усному мовленні, медійному дискурсі та художній літературі, стають зрозумілими для широкого кола носіїв російської мови незалежно від віку, професії, освіти та соціального статусу і вживаються ними в ситуаціях невимушеного спілкування або для створення таких ситуацій [6; 9; 10].

Дослідження загального сленгу в російській мові почалося відносно недавно. Лінгвісти намагаються дати визначення загальному сленгу, однак єдиного підходу до даного явища досі не існує. Проблема загального сленгу входить в коло наукових інтересів таких сучасних лінгвістів, як Розіна Р.І., Хімік В.В., Грачов М.А. та багатьох інших. В Україні загальний сленг у російській мові досліджують Кудрявцева Л.О., Гордієнко В.А. та інші. Слід зазначити, що диференціація сленгу на загальний і спеціальний спочатку застосовувалася тільки фахівцями романо-германської філології, але завдяки широкій поширеності самого терміна «сленг» у сучасній русистиці, подібне розмежування стало використовуватися також і по відношенню до російської мови. Проте, до кінця не окреслено межі між загальним сленгом та міським просторіччям, не визначено в повній мірі ступінь